

ŁACIŃSKI WSCHÓD

XI-XV WIEK

Michel Balard

Przekład
Waldemar Ceran

Wydawnictwo WAM
Kraków 2010

Spis treści

Michel Balard i jego dzieło (<i>Waldemar Ceran</i>)	5
Przedmowa.	11

Część pierwsza STAN WIEDZY

Rozdział pierwszy	
POCZĄTKI EKSPANSJI	19
„Mahomet i Karol Wielki”	19
Rzym i Konstantynopol w XI wieku	23
Łacinnicy w Konstantynopolu i w Cesarstwie Bizantyńskim (IX-XI wiek)	25
Kupcy zachodni w Konstantynopolu przed rokiem 1095	25
Łacinnicy najemnicy w Bizancjum	30
Łacinnicy w Egipcie i w Syro-Palestynie przed rokiem 1095	31
Pielgrzymki do Jerozolimy przed 1095 rokiem	33
Pielgrzymka do Jerozolimy, czyn egzystencjalny	34
Jerozolima, święte miasto chrześcijan	35
Drogi i aktorzy pielgrzymki w XI wieku	36
Rozdział drugi	
WSTRZĄS SPOWODOWANY KRUCJATAMI (XII WIEK)	39
Idea i realia krucjaty w XII wieku	39
Zarys historiografii krucjaty	40
Apel Urbana II i odpowiedź chrześcijan	44
Ślubowanie i przywileje krzyżowców	45
Formowanie składu wyprawy krzyżowej	48
Finansowanie	51
Organizacja	52
Marszruty krzyżowców	54
Krótki przegląd wypraw krzyżowych	58
Pierwsza wyprawa krzyżowa	58
Z Zachodu do Konstantynopola	58
Z Konstantynopola do Jerozolimy	60
Powstanie Królestwa Jerozolimskiego	62
Druga wyprawa krzyżowa	63
Ludwik VII	65
Konrad III	66

Trzecia krucjata	67
Początek i nawoływanie do krucjaty	67
Rekrutacja, stan liczebny, finansowanie	68
Wodzowie krucjaty	69
Pielgrzymki do Jerozolimy w XII wieku	72
Ekspansja Normanów (XI-XII wiek)	78
Warunki i cele ekspansji normandzkiej	78
Pierwsza ekspansja normańska: Robert Guiscard (1081-1085) i Boemund (1097-1108)	79
Ostatnie ekspedycje Normanów przeciwko Bizancjum	81
Rozdział trzeci	
PAŃSTWA ŁACIŃSKIE NA WSCHODZIE W XII WIEKU	83
Hrabstwo Edessy (1098-1150)	83
Powstanie i ewolucja hrabstwa Edessy	85
Struktura hrabstwa Edessy	86
Księstwo Antiochii w XII wieku	87
Powstanie i ewolucja księstwa w XII wieku	87
Struktura i instytucje księstwa Antiochii	90
Hrabstwo Trypolisu w XII wieku	92
Powstanie i ewolucja hrabstwa w XII wieku	92
Struktura i instytucje hrabstwa Trypolisu	94
Łacińskie Królestwo Jerozolimskie w XII wieku	96
Władcy	96
Gotfryd z Bouillon, obrońca Świętego Grobu (1099-1100)	96
Baldwin I (1100-1118)	98
Baldwin II (1119-1131)	99
Fulko z Andegawenii (1131-1143)	99
Kontestowana regentka: Melisanda, królowa jerozolimska (1143-1152)	101
Baldwin III (1143-1163)	102
Amalryk I (1163-1174)	103
Baldwin IV (1174-1185)	104
Od 1185 do 1187 roku	105
Władza króla i instytucje królestwa	106
Władza królewska	106
Instytucje Królestwa Jerozolimskiego	107
System feudalny	109
Zaludnienie Ziemi Świętej w XII wieku	112
Sytuacja Franków w 1099 roku i ponowne zaludnianie Jerozolimy	113
Kolonizacja miejska	116
Ludność łacińska: „Pulanie”	118
Ludność łacińska: Włosi	120

Nobilowie i senioraty	121
Ludność tubylcza	123
Muzułmanie	123
Chrześcijanie wschodni	124
Druzowie	126
Żydzi	127
Obrona Ziemi Świętej	129
Skład armii	129
Strategia i taktyka	132
Fortyfikacje	135
Kościół łaciński i Kościoły wschodnie	138
Założenie Kościoła łacińskiego w Ziemi Świętej	138
Organizacja Kościoła łacińskiego	140
Stosunki z Kościołami wschodnimi	141
Zakony rycerskie	143
Zakon Szpitala Świętego Jana z Jerozolimy (szpitalnicy)	143
Zakon Świątyni (templariusze)	145
Zakon Szpitala Najświętszej Panny Marii Domu Niemieckiego w Jerozolimie (krzyżacy)	146
Rozdział czwarty	
ROZWÓJ GOSPODARCZY (XII WIEK)	149
Rolnictwo w Ziemi Świętej	149
Kolonizacja wiejska	149
Produkcja rolna	152
Łacinnicy w Bizancjum w XII wieku	154
Najemnicy i dygnitarze łacińscy w Bizancjum	154
Ekspansja handlowa w XII wieku	156
W Syro-Palestynie	156
Osiedlanie się Włochów w Syro-Palestynie	156
Przywileje przyznawane włoskim republikom morskim	159
Organizacja działalności handlowej	163
Handel	165
W Egipcie	166
W Cesarstwie Bizantyńskim	169
Wenecjanie	169
Pizańczycy	172
Genuńczycy	174
Piractwo	176
Rozdział piąty	
PODZIELONE KULTURY?	179
Pomieszanie kultur w XII wieku	179

Życie intelektualne w faktoriach i państwach frankońskich w XII wieku	180
Wymiana umiejętności technicznych	182
Sztuka krzyżowców	183
Zaczątki akulturacji	186
Życie intelektualne w państwach łacińskich w XIII wieku	187
Wytwórczość artystyczna	189
Czy łaciński Wschód był pośrednikiem kulturalnym?	193
Społeczeństwo łacińsko-orientalne?	196
Rozdział szósty	
KRUCJATY W XIII WIEKU	201
Czwarta krucjata i jej konsekwencje	201
Czwarta krucjata	201
Początki i wezwanie do krucjaty	201
Rekrutacja, stan liczebny, finansowanie	201
Wyprawa	202
Kto zawinił?	208
Rozłam chrześcijaństwa	209
„Partitio Romanie”	210
Kradzież relikwii	212
Kościół Łaciński w Konstantynopolu	213
Wojny i krucjaty (XIII wiek)	214
Krucjata dzieci (1212)	214
Piąta krucjata (1217-1221)	215
Początki i wezwanie do krucjaty	215
Rekrutacja, stan liczebny, finansowanie	216
Wyprawa	217
Krucjata Fryderyka II (1228-1229)	219
Krucjaty Kapetyngów	222
Krucjata Tybalda IV z Szampanii (1239-1240)	222
Siódma krucjata (1248-1254)	224
Ósma krucjata (1270)	229
Wojny „kolonialne”	232
Od 1204 do 1261 roku	232
Od 1261 roku do bitwy pod Curzolą (1294-1299)	234
Rozdział siódmy	
PAŃSTWA ŁACIŃSKIE NA WSCHODZIE W XIII WIEKU	239
Państwa Franków w Syro-Palestynie	239
Antiochia i Trypolis w XIII wieku	239
Królestwo Akki	241
Królestwo bez króla?	241

Interwencja Mongołów	243
Spółeczeństwo frankońskie bez sternika?	244
Koniec państw łacińskich w Syro-Palestynie	246
Niszczenie państw łacińskich przez Bajbarsa (1260-1277)	246
Upadek państw łacińskich; Kalawun i al-Aszraf Chalil (1279-1291)	247
Królestwo Cypru	249
Państwa powstałe w wyniku czwartej krucjaty	252
Cesarstwo Łacińskie w Konstantynopolu	253
Cesarstwo do 1216 roku	253
Cesarstwo zdominowane przez Wenecję	255
Życie w Cesarstwie Łacińskim	255
Wegetacja i upadek Cesarstwa Łacińskiego	257
Księstwo Morei	258
Formowanie się kolonialnej domeny weneckiej	263
Kreta w XIII wieku	263
Weneckie posiadłości na Morzu Egejskim	267
Rozdział ósmy	
HANDEL LEWANTYŃSKI W XIII WIEKU	271
Kupcy zachodni w Romanii	271
W Konstantynopolu	271
W Grecji frankońskiej	274
Zachodnia penetracja na Morze Czarne	275
Przed rokiem 1261	276
Sieć faktorii zachodnich w XIII wieku	278
Zachodnia faktoria na Morzu Czarnym: założenie Kaffy	279
Kupcy zachodni we wschodniej części Morza Śródziemnego	281
Kupcy zachodni na Cyprze	281
Zachodni kupcy w Armenii Cylicyjskiej	283
Handel zachodni w Syro-Palestynie	285
Handel zachodni w Egipcie	290
Rozdział dziewiąty	
PIELGRZYMKI I MISJE CHRZEŚCIJAŃSKIE W XIII WIEKU	295
Pielgrzymki do Jerozolimy	295
Pielgrzymki do miejsc świętych w XIII wieku	295
Transport pielgrzymów i ich pobyt w Ziemi Świętej	297
Misje chrześcijańskie i Kościoły katolickie na Wschodzie	298
Rozdział dziesiąty	
ŁACINNICY, GRECY, MAMELUCY I OSMANOWIE (XIV-XV WIEK)	305
Wojny, ligi i krucjaty	305

Odzyskać Ziemię Świętą	306
Zakaz handlu z Saracenami	306
Plany odzyskania Ziemi Świętej	309
Bizancjum, Wenecja i Genua w XIV wieku	314
Panowanie Andronika II (1282-1328)	314
Emiraty tureckie, Zachód i reakcje bizantyńskie (1328-1355)	317
Zachód, Bizancjum i Turcy w drugiej połowie XIV wieku	319
Bizancjum i włoskie republiki morskie w drugiej połowie XIV wieku	321
Zachód a upadek Konstantynopola	325
Burgundia i krucjata w XV wieku	329
Idea krucjaty na dworze burgundzkim	330
Przygotowania do krucjaty	331
Terytoria kolonizowane	332
Ludzie z Zachodu w świecie egejskim i bałkańskim w XIV wieku	333
Chios genueńska (XIV-XV wiek)	337
Dwa podboje wyspy Chios	339
Oryginalny rząd kolonialny: mahona	341
Struktury społeczne	343
Kreta wenecka (XIV-XV wiek)	345
Struktury społeczne na Krecie	345
Kreta – wyzyskiwana kolonia	348
Katalończycy i Outremer	351
Kompania Katalońska i księstwo Aten	351
Cypr w XIV i XV wieku	355
Niestabilna monarchia	356
Kosmopolityczne społeczeństwo	359
Pomysłny rozwój Cypru w pierwszej połowie XIV wieku	360
Famagusta genueńska (1373-1464)	361
Rodos pod władzą rycerzy (XIV i XV wiek)	362
Podbój wyspy i pierwsze lata zakonu	362
Miasto Rodos w XIV i XV wieku	364
Rodos, wysunięty bastion chrześcijaństwa	366
Łacinnicy na Morzu Czarnym (XIV-XV wiek)	368
Sieć zachodnich faktorii	369
Kaffa i genueńska Gazaria	372
Administracja faktorii w Outremer	376
Administracja królestwa Lusignanów na Cyprze	376
Administracja kolonii genueńskich i weneckich	379
System konsularny kupców innych nacji	382

Rozdział jedenasty

ŁACINNICY I HANDEL LEWANTYŃSKI (XIV-XV WIEK) 385

Organizacja transportu 385

W Wenecji 387

W Genui 389

W innych miastach kupieckich 390

Korsarstwo i piractwo 393

Zmienność koniunktury 396

Drogi i towary handlowe 400

Morze Czarne w wymianie międzynarodowej (XIV-XV wiek) 400

Cypr 405

Kilka towarów handlu lewantyńskiego 407

Rozdział dwunasty

PIELGRZYMKI I MISJE CHRZEŚCIJAŃSKIE (XIV-XV WIEK) 417

Pielgrzymki do Jerozolimy w XIV i XV wieku 417

Pielgrzymi udający się do Jerozolimy 418

Organizacja pielgrzymki 419

„Geografia sakralna” Ziemi Świętej 423

Misje i Kościoły łacińskie na Wschodzie (XIV-XV wiek) 425

Misja chrześcijańska u Mongołów północnych i w Chinach 426

Misje w Persji 427

Dominikanie na Wschodzie 428

Część druga

BADANIA I DYSKUSJE 431

Emigracja zachodnia 432

Ilu było krzyżowców? 432

Ilu ludzi z Zachodu na stałe osiedliło się na Wschodzie? 437

Bilans płatniczy 442

Nierówna wymiana? 448

Konkluzja 455

Część trzecia

INFORMACJE BIBLIOGRAFICZNE: ŹRÓDŁA I LITERATURA 463

Zbiory bibliograficzne i historiografia 464

Czasopisma specjalistyczne 464

Wielkie kolekcje źródeł 464

Najnowsze wydania źródeł (wybór)	465
Zbiory artykułów	466
Bibliografia ogólna	468
Opracowania ogólne poświęcone krucjatom	469
Pierwsza krucjata	471
Druga krucjata	476
Trzecia krucjata	478
Czwarta krucjata	478
Piąta krucjata	480
Szósta krucjata	481
Siódma i ósma krucjata	481
Krucjaty i ligi w XIV i XV wieku	482
Państwa łacińskie w Syro-Palestynie	484
Zakony rycerskie na Wschodzie	495
Ekspansja handlowa	501
Żegluga i transport morski na Wschód	504
Faktorie i kolonie na Wschodzie	506
Łacinnicy i Cesarstwo Bizantyńskie	520
Romania genueńska	524
Romania wenecka	528
Pielgrzymki	532
Podróże na Wschód	536
Misje	537
Uzupełnienie do wydania polskiego (lata 2004-2009)	538
Związki Zachodu z Lewantem w XI-XV wieku w polskich publikacjach (<i>Waldemar Ceran</i>)	
Przekłady źródeł	545
Prace ogólne, encyklopedie, słowniki	546
Prace monograficzne i artykuły	547
Indeks osób, ludów i dynastii	559
Indeks nazw geograficznych i miejsc	571
Indeks rzeczowy	583
Spis map i tablic	589